

TEATR IM. WOJCIECHA BOGUSŁAWSKIEGO W KALISZU

TRAGEDIE ANTYCYZNE

WEDŁUG EURYPIDESA

PRZEKŁAD ŁANOWSKI

TRAGEDIE ANTYCZNE

WEDŁUG *IFIGENII W AULIDZIE*, *ORESTESA*, *BACHANTEK*

EURYPIDEŚ W PRZEKŁADZIE JERZEGO ŁANOWSKIEGO

scenariusz, reżyseria i muzyka

Paweł Passini

scenografia i kostiumy

Zuzanna Srebrna

choreografia

Elżbieta Rojek,
Katarzyna Tadeusz

Obsada:

Szymon Czacki

Starzec / Postaniec / Ifigenia // Helena / Tyndareos / Pylades / Postaniec /
Hermiona / Apollo // Ofiara

Artur Krajewski

Agamemnon / Achilles // Orestes / Frygijczyk // Penteusz / Agaue / Człowiek

Przemysław Wasilkowski

Menelaos / Klitajmestra // Elektra / Menelaos // Dionizos / Bóg

Chór:

Igor Aronow, Zbigniew Antoniewicz, Michał Grzybowski, Jacek Jackowicz,
Remigiusz Jankowski (przodownica chóru), Wojciech Masacz, Dariusz Sosiński,
Marek Szkoda, Adam Szymański, Marcin Trzęsowski, Michał Wierzbicki,
Lech Wierzbowski

oraz

Anna Bigora, Joanna Bręczewska, Kornelia Bylińska, Karolina Chromczak, Krystyna Jabczyńska, Monika
Jangas, Weronika Jaskuła, Daria Kubisiak, Wiktoria Mazurowska, Zaneta Mroziak, Emilia Sekura, Agnieszka
Szewczyk, Maria Szewczyk, Zuzanna Wolnik

asystenci reżysera
asystent scenografa
inspicjent

Przemysław Wasilkowski, Igor Aronow, Daria Kubisiak
Joanna Walisiak-Jankowska
Agnieszka Kasprzak

Prapremiera – 11 maja 2012

Nie-Ja

Teatr nie jest instytucją. Teatr jest wtedy, kiedy na mnie patrzysz, gdy mnie słuchasz. Ale to nie wszystko. Teatr rodzi się, kiedy dajesz mi przestrzeń.

Od tej pory będziemy ją nazywać „sceną”. Tam, gdzie się kończy scena, zaczyna się widownia, tam, gdzie się kończy aktor, zaczyna się widz.

Kiedy wchodzę na scenę, przestaję być sobą, a Ty wiesz o tym dobrze, chociaż czasem – dla zabawy – udajemy, że jest inaczej.

Kiedy mówię do Ciebie ze sceny, staram się oswoić słowa. Nie są przecież moje. Czasem płyną z przeszłości tak odległej, że ani Ciebie, ani mnie nikt jeszcze wtedy nawet nie przeczuwał. A jednak w chwili, kiedy zaczynam do Ciebie mówić, ta ogromna odległość znika. Wtedy spełnia się cud teatru i w cudzym szczęściu i nieszczęściu, w nie-moim śmiechu i nie-moim płaczu spotykamy się i jesteśmy sobie bliżsi niż kiedykolwiek przedtem. I wtedy czuję – i chcę wierzyć, że Ty także – że rośnięmy oboje, rozpościeramy się w głąb. Tej nowej, wspaniałej przestrzeni naszego spotkania nikt nie może już nam odebrać. Czekam tam na Ciebie, w cierpieniu i w zachwycie, w wielkości i w upadku. Bo w teatrze czasami tak już jest – im dalej, tym bliżej.

Paweł Passini

Eurypides

(ok. 480 p.n.e. – 406 p.n.e.) był jednym z trzech wielkich tragików greckich; do naszych czasów – spośród 92 napisanych przez niego utworów – zachowało się 17 tragedii i 1 dramat satyrowy. Arystoteles nazywał go „najtragiczniejszym” autorem i „filozofem sceny”. Może jego twórczość dlatego wydała się najbliższa nowożytnym, że wprowadził

zmiany w zakresie formy i rozwiązań dramaturgicznych: rozluźnił związek partii chóralnych z akcją tragedii, osłabił wpływ bogów na losy człowieka i rozbudował psychologiczną motywację działania *dramatis personae*. Jest uważany za mistrza w budowaniu postaci kobiecych owładniętych silnymi namiętnościami i sprzecznymi emocjami.

Ifigenia pod pretekstem ślubu z Achillesem zostaje sprowadzona do Aulidy przez ojca – Agamemnona, dowódcę wojsk greckich. Ma być złożona w ofierze bogom, by Grecy mogli wypłynąć pod Troję i zmasakrować hańbę, jaką było porwanie przez Parysa pięknej Heleny, żony króla Menelaosa. Agamemnon – ambitny wódz i tchórzliwy ojciec – wikła się w kłamstwach i oszustwach. Za ofiarowanie córki poniesie śmierć z rąk żony – Klitajmestry.

Pomści go syn – **Orestes**, który skazany za zabójstwo matki, sam spróbuje wywalczyć sobie wolność, biorąc jako zakładniczkę Hermionę, córkę Heleny. Ale w świecie podległym woli bogów tylko zesłany z niebios Apollo może wyzwolić go od kary.

Bogowie mają i zwodzą ludzi, zsyłają na nich szal i popychają do zbrodni, by po-

twierdzić swą bezgraniczną władzę. Pentusz, król Teb, sprzeciwiający się kultowi Dionizosa, zostanie rozszarpany przez własną matkę, Agaue, gdy w kobiecym przebraniu będzie podglądał opętane orgiastycznym szaleństwem **bachantki** – wyznawczynie nowego boga, wśród nich matkę i jej siostry.

Bogowie sami wybierają sobie ofiary. Ifigenia złożona na ołtarzu Artemidy zostanie w chwili ofiarowania okryta przez boginię chmurą i przeniesiona do Taurydy. Widać nie ona miała być ofiarą, lecz Agamemnon i Klitajmestra uwikłani w jej losy. Karę poniesie każdy, kto kwestionuje wolę bogów. Dowodzi tego niewyobraźalnie okrutna śmierć Pentusza, która jest zemstą Dionizosa za bluźniercze lekceważenie jego boskości i upokorzenie, jakiego doznała jego matka.

Kształtowanie się dramatu jako rodzaju literackiego w starożytności było nierozdzielnie związane z praktyką wykonawczą. Proces ten zapoczątkował w VI w. p.n.e. Tępis, wprowadzając pierwszego aktora, który nawiązywał dialog z chórem i jego przewodnikiem. Osiągnięcie przez tragedię „najdoskonalszej postaci” łączył Arystoteles z powiększeniem liczby aktorów-solistów, gdy pisał w *Poetyce*, że „liczbę aktorów z jednego do dwu pierwszy powiększył Ajschylos, (...) Sofokles zaś dodał trzeciego aktora (...)”. Jest to informacja do dziś intrygująca badaczy, gdyż w tekstach zachowanych tragedii pojawia się więcej postaci – siedem, osiem, a nawet jedenaście. Analiza sposobu przeprowadzenia akcji tragedii pokazuje jednak, że na scenie nie pojawiało się (bądź nie wypowiadało się) jednocześnie więcej niż trzech bohaterów. Oznacza to, że jeden aktor musiał wykonywać kilka ról.

Praktykę tę przyjęto się określać jako „reguła trzech aktorów”, dla której istnieją różne wyjaśnienia. Między innymi tłumaczy się ten zwyczaj względami ekonomicznymi. Ponieważ tragedie wystawiane były w ramach konkursów, których wykonanie częściowo opłacano z kasy prywatnej (chór), częściowo zaś z kasy miejskiej (aktorów), ograniczając liczbę aktorów, chciano stworzyć równe warunki rywalizacji dla wszystkich autorów. Innym argumentem przemawiającym za stosowaniem „reguły

trzech aktorów” mogły być warunki odbioru przedstawienia przez publiczność. Za ograniczeniem liczby głównych wykonawców przemawiać może bowiem fakt ich pojawiania się na scenie w masce, która symbolicznie wyrażała charakter postaci (płeć, wiek, status) i mogła służyć wzmocnieniu głosu. Przy zbyt dużej liczbie „zamaskowanych” postaci na scenie widz mógł mylnie identyfikować wypowiadającego się w danej chwili bohatera. Tak więc ograniczenie do trzech „masek” i trzech „głosów” gwarantowało przejrzystość dla odbiorców przebieg akcji.

Niezależnie od poszukiwania racjonalnego wytłumaczenia „reguły trzech aktorów”, zastanawiać musi technika wcielania się aktora w obrębie jednego przedstawienia w kilka ról. Mirosław Kocur pisze: „Być może z powodu różnorodności ról granych w jednym przedstawieniu widzowie nie identyfikowali aktora z konkretną postacią. Nie znaczy to jednak, że sam artysta dystansował się od kreowanych przez siebie osób dramatu. W greckim teatrze jednym z podstawowych kanałów komunikacyjnych pomiędzy poetą, aktorem i widzem było wspólne przeżycie emocjonalne. Wykonawca, który silniej utożsamiał się z rolą, mocniej oddziaływał na uczucia widza. Emocje oznaczały zrozumienie drugiego człowieka, a przez to otwierały dostęp do prawdy, miały wartość poznawczą”.

Autorskie przedstawienie *TRAGEDIE ANTYCZNE* stanowi pierwszą część projektu artystyczno-badawczego Pawła Passiniego *DYNAMIKA METAMORFOZY* realizowanego we współpracy z Instytutem im. Jerzego Grotowskiego we Wrocławiu i neTheatre – Teatrem w Sieci Powiązań w Lublinie. Zgodnie z autorskim opisem, projekt stanowi „próbę rekonstrukcji warsztatu antycznego aktora, a szczególnie technik wcielania się i przeistaczania”. Jego wyjściowym założeniem jest teza, że metamorfoza to „kluczowy element, pozwalający zrozumieć fenomen greckiego teatru i konstytuującej go relacji aktor–chór–widz”.

Dalszymi etapami projektu będą konferencja naukowa *Dynamika metamorfoz aktorskich. Starożytność* realizowana w ramach 52. Kaliskich Spotkań Teatralnych oraz 12 spotkań warsztatowych, które odbędą się w latach 2012-2014 w Instytucie im. Jerzego Grotowskiego we Wrocławiu.

W pracy nad spektaklem udział wzięły aktorki Teatru im. W. Bogusławskiego w Kaliszu: Izabela Beń, Agnieszka Dulęba-Kasza, Agnieszka Dziecielska, Małgorzata Katędkiewicz, Ewa Kibler, Kama Kowalewska, Izabela Piątkowska, Bożena Remelska

oraz

Anna Bigora, Joanna Bręczewska, Kornelia Bylińska, Karolina Chromczak, Anna Cyklińska, Anna Darol, Natalia Figiel, Melania Hofman, Krystyna Jabczyńska, Monika Jangas, Weronika Jarantowska, Weronika Jaskuła, Paulina Kasprzak, Patrycja Kidoń, Agata Koszyczarska, Daria Kubisiak, Agnieszka Kulawinek, Katarzyna Matecka, Daria Matyjasz, Paulina Marciniak, Wiktoria Mazurowska, Zaneta Mrozik, Aleksandra Pietras, Emilia Sekura, Joanna Sroka, Natalia Switalska, Nicola Szczot, Agnieszka Szewczyk, Maria Szewczyk, Katarzyna Ulańska, Julia Walkowiak, Zuzanna Wolnik, Agnieszka Woźniak

Teatr im. Wojciecha Bogusławskiego w Kaliszu

62-800 Kalisz, pl. W. Bogusławskiego 1

centrala: tel. 62 76 05 300

sekretariat: tel. 62 75 10 738, fax 62 76 05 303

dział organizacji widowni: tel. 62 76 05 310

www.teatr.kalisz.pl

teatr@teatr.kalisz.pl

kasa biletowa: tel. 62 76 05 314

facebook

Dyrektor naczelny i artystyczny **Igor Michalski**
Zastępca dyrektora **Grzegorz Sapiński**
Kierownik literacki **Małgorzata Leyko**

Wydawnictwa, media i archiwum **Agata Wypych-Skonieczny** • Koordynator pracy artystycznej **Liliana Skutecka** • Kierownik działu organizacji widowni i promocji **Adela Matuszewska** • Dział organizacji widowni i promocji **Anna Przespolewska, Tomasz Wierzgacz** • Kierownik techniczny **Karol Ciupek** • Brygadier sceny **Grzegorz Szary** • Obsługa sceny **Piotr Binduga, Adam Durman, Paweł Grochowski, Radosław Szymczak, Stanisław Kasprzycki** • Rekwizytorzy **Kamil Berczak, Maciej Górnicki** • Oświetleniowcy **Adam Glapiński, Dariusz Satdziński, Janusz Szycha** • Akustycy **Andrzej Druźbiak, Sebastian Jochan** • Garderobiane **Elżbieta Pałucka, Irena Pawlaczyk, Magdalena Wypych** • Fryzjerka-charakteryzatorka **Anna Kalinowska, Karina Owczarek** • Pracownia krawiecka - damska **Barbara Przybyła** • Pracownia krawiecka - męska **Henryk Piątkowski** • Pracownia malarsko-dekoratorska **Jolanta Pawłowska** • Konserwator **Marek Aronowski** • Grafik komputerowy **Piotr St. Walendowski**

Redakcja **Małgorzata Leyko, Agata Wypych-Skonieczny** • Projekt plakatu **Tomasz Wolff** • Zdjęcia w programie **Tomasz Wolff** • Projekt programu **Tomasz Wolff**

INSTYTUT
IM. LEŻAZEGO
GAŁOWSKIEGO

neTtheatre
teatr w sieci powiązań

INSTYTUCJA KULTURY
SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA
WIELKOPOLSKIEGO

calisia.pl
Dzielnice i Miasta

d-w.pl

TVP POZNAŃ